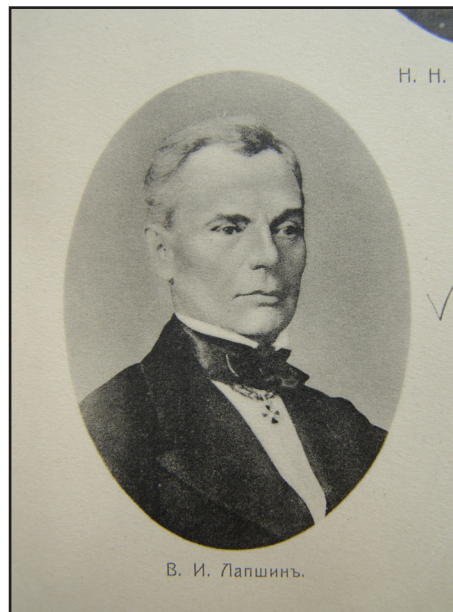

ПЕРЕДМОВА

Цей академічний випуск наукового журналу «Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки» призначено до виробництва в незвичайний рік. В 2015 р. виконується 150 років існування та напруженої праці одного з найкращих вітчизняних університетів, класичного вищого навчального закладу – Одеського національного (до 1920 р. – Імператорського Новоросійського, в 1920-1933 рр. – Одеського Інституту народної освіти, в 1933-2000 рр. – Одеського державного) університету, з 1945 р. – імені І. І. Мечникова. І всі ці роки, з моменту відкриття університету, в його стінах існувала кафедра фізичної географії.

*Професор Лапшин Василь
Іванович (1803-1888)
Перший завідувач кафедри фізичної
географії Імператорського
Новоросійського університету
в 1865-1870 рр.*

Ця кафедра є найстарішою в Україні, такий собі фундатор географічної освіти. Вона також змінювала свої назви. Та в назві завжди були слова «фізична географія» і вона була центром підготовки географів. З її надр вийшов фізичний факультет ОНУ, агрономічний факультет Сільськогосподарського інституту, Гідрометеорологічна обсерваторія Чорного та Азовського морів, Гідрометеорологічна станція «Одесса-порт». Тут була своя бібліотека. Саме кафедра

фізичної географії та кабінет географії були базовими для утворення кількох кафедр географічного факультету ОДУ та факультету в цілому в 1934 році.

Протягом своєї роботи кафедра змінювала пріоритети, тематику, напрямки досліджень. Та майже завжди студенти могли користуватися серйозною бібліотекою, найновішими розробками та текстами лекцій працівників, брати участь в польових та лабораторних дослідженнях, новим устаткуванням та обладнанням, необхідними хімікатами. Кафедра славилася дуже корисними природними практиками студентів, що давали змогу «один раз побачити» найбільш типові та найповніше представлені географічні об'єкти таким чином, щоби вже одним оком визначити його природні характеристики. Не мало значення, де такий об'єкт розташований – в тундрі, в пустелі, в горах чи у вологих тропічних лісах.

Аспіранти, докторанти та стажисти кафедри були зобов'язані мати довготермінову роботу (1-2 роки) в кращих іноземних університетах чи лабораторіях для удосконалення. При цьому було потрібно засвоїти навички роботи на найновішій апаратурі, устаткуванні, приладах, бо на новій техніці треба було працювати на власній кафедрі. Працівники кафедри користувалися базами практик, якими могли бути наукові установи чи організації, базові ліцеї чи гімназії, або спеціально обладнані природні ділянки.

Все це давало нову географічну інформацію, що високо здіймало рівень викладачів і наукових співробітників. Тому рівень робіт на стадії магістрів відрізнявся суттєвою науковою новизною, що активно використовувалося в господарстві та для удосконалення теорії науки.

Кафедра фізичної географії завжди була осередком науково-дослідницької діяльності. В царські часи в її стінах працювало Новоросійське товариство природознавців, яке досліджувало чорноземні райони Півдня Росії, рельєф, поверхневі та підземні води, температури, опади, випаровування тощо. Аналогічно продуктивною була діяльність в Новоросійському відділі Географічного товариства, Одеського Товариства сільського господарства, Одеської ґрунтової комісії тощо. За радянських часів кафедра стала осередком формування нової наукової географічної школи на чолі з професором Г. І. Танфільєвим – ландшафтної. Протягом 30-х років ХХ століття на кафедрі з'являються напрямки геоморфологічний та берегознавчий. Наприкінці 50-х років співробітники кафедри (Ф. Є. Петрунь, Т. П. Федорченко та ін.) склали карту ландшафтного районування степової зони, а Ф. Є. Петрунь підготував до захисту докторську дисертацію про багаторічну фізико-географічну взаємодію степів та лісів на ландшафтно-картографічній основі. Пізніше, вже на початку ХХІ століття, ключ до розуміння такої взаємодії, в своїй дисертації запропонував О. В. Холопцев.

Студенти кафедри багато часу залучалися до польових практик, причому на рівнинній та на гірській місцевості (Причорноморська низовина, Східно-Європейська рівнина, Карпати, Крим, Кавказ, Карелія, Кольський півострів).

Частина викладачів працювала на дослідницьких стаціонарах інших установ. Працівники кафедри керували стажуванням з інших ВНЗ не тільки України, але й інших республік СРСР.

Кафедра брала участь в розробці одного з наймасштабніших проектів перекиду прісної води з Дунаю до Дніпровського лиману. Науковою групою керував професор Г. І. Швєбс. За його активною участю була створена наукова географічна школа з ерозієзнавства, яку розвивала Є. В. Єлісеєва, а сьогодні на кафедрі далі розвиває професор О. О. Світличний. Зусиллями цього вченого на кафедрі виник новий науковий напрямок – інформатика та географічні інформаційні системи та технології.

Можна вважати, що сьогодні на кафедрі фізичної географії та природокористування найпотужнішим є напрямок «берегознавство» на чолі з професором Ю. Д. Шуйським. Створена ним наукова географічна школа «Теорія та практика берегознавства» є єдиною в Україні, а її представники забезпечують навчальну роботу з берегознавства та природне обґрунтування різних заходів природокористування на морських узбережжях України.

В незалежній Україні працівники кафедри особливо часто виконували роботу за кордонами країни. Так, професор Г. І. Швєбс перебував у відрядження в Німеччині, Голландії, Болгарії. Професор О. О. Світличний працював в Ефіопії, Італії, Голландії, Словачії. Професор Є. В. Єлісеєва виконувала роботи в Болгарії, Румунії, Фінляндії. Доцент Г. П. Пилипенко працювала в Болгарії, США, Угорщині. Доцент М. І. Ігошин вів викладацьку роботу в Афганістані. Професор Г. В. Вихованець виконувала польові прибережно-морські дослідження в Болгарії, Польщі, Німеччині, Данії, Бельгії, Великій Британії, Таїланді та ще в кількох країнах. Професор Ю. Д. Шуйський брав участь в наукових дослідженнях та в освітнянських заходах в Болгарії, Румунії, Туреччині, Сирії, Італії, Албанії, Китаї, Таїланді, Кубі, США та ще в кількох країнах. Він був керівником кандидатських та докторських дисертацій, програм стажистів з двох десятків країн (В'єтнаму, Куби, Китаю, Німеччини, Австралії, США, Югославії та ін.).

Провідні фахівці кафедри є членами спеціалізованих вчених рад із захисту кандидатських та докторських дисертацій. Останніми 25 роками провідні викладачі кафедри підготували близько 17 докторських та 25 кандидатських дисертацій не тільки з України, але і з інших країн (Польщі, Німеччини, В'єтнаму, Сирії, Росії, Сенегалу, Болгарії). Це дуже добрий результат, якщо взяти до уваги вкрай несприятливі умови підготовки спеціалістів вищої кваліфікації в Україні з географічних наук. Професор Ю. Д. Шуйський багато років був головним редактором журналу «Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки», членом редакційних колегій журналів «Фізична географія та геоморфологія», «Геологічний журнал», «Причорноморський Екологічний бюлетень». Професор О. О. Світличний увійшов до редакційних колегій журналів «Вісник Одеського національного університету. Географічні

та геологічні науки», «Причорноморський Екологічний бюлетень», «Міжвідомчий науковий збірник України “Метеорологія, кліматологія та гідрологія”» «Український гідрометеорологічний журнал», а професор Г.В. Вихованець – до «Вісника Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки» та «Причорноморського Екологічного бюлетеню». Сьогодні кафедра має аспірантуру та докторантуру по трьох спеціальностях – по 11.00.01 «фізична географія, геофізика і геохімія ландшафтів», 11.00.04 «геоморфологія та палеогеографія», 11.00.11 «конструктивна географія».

Колектив найстарішої в Україні географічної кафедри налаштований і надалі ефективно працювати на користь народу України у справах пошуку, оцінки, раціонального використання природних ресурсів.

Ю. Д. Шуйський,
Г. В. Вихованець
О. О. Світличний,